

Jelles weekdier Zeepaard

Het kortsnuitzeepaardje komt onze kant op

Een zeepaardje klampt zich in de zee bij Indonesië vast aan een wattenstaafje. FOTO JUSTIN HOFMAN

Eenkele jaren geleden werd een klein zeepaardje het iconische symbool van de vervuiling van de oceanen. Het diertje had zijn grijpstaart gewikkeld om een wattenstaafje dat ooit na gebruik door iemand achteloos was weggegooid, in zee terechtgekomen en daar rondzweefde. Het zeepaardje herkende het staafje als iets waaraan het zich kon vasthechten, als betrof het een takje zeewier.

Dat wattenstaafje was helaas niet het enige menselijke artefact dat de zeeën bezoedelt. Tonnen en tonnen afval hopen zich op in de oceanen, de bekende plastic soep is er maar een onderdeel van. Het zware afval drijft niet zomaar ergens rond, maar ligt op de bodem. Het kan niet in drijfnetten worden bijeen geharkt, maar moet worden opgedoken.

Duikers troffen in de Noordzee duizenden jonge kortsnuitjes aan

Afgelopen week zijn door vrijwilligers van de Stichting Duik de Noordzee Schoon 2500 kilo oude visnetten en 850 kilo vislood verwijderd van de Noordzeebodem, voornamelijk bij scheepswrakken vandaan. Bij die opruimactie werden niet alleen kreeften, krabben en vissen gevonden, maar tot grote verbazing van de duikers ook duizenden jonge zeepaardjes. Dat is bijzonder.

Het gaat om kortsnuitzeepaardjes, *Hippocampus hippocampus*. Zeepaardjes zijn uiteraard geen paarden of pony's, evenmin als een zeehond een hond is of een zeekoe een koe, maar vissen, kleine visjes met een huid van harde beenplaten. Ze behoren samen met de zeenaalden tot een familie die Syngnathidae wordt genoemd, wat letterlijk 'samengevoegde kaken' betekent.

Dat is omdat bij deze vissoorten boven- en onderkaak zijn vergroeid tot een buis en niet meer kunnen scharnieren. Het is een

soort pipetje. Zeepaardjes en -naalden moeten hun voedsel opzuigen door een rietje. Dat zijn dus altijd piepkleine prooien zoals vissenlarven, kleine kreeftachtigen en ander plankton.

Zeepaardjes horen van nature in warmer water thuis. Onze Noordzee is het randje van het verspreidingsgebied, noordelijker wordt het ze te koud. Behalve het kortsnuitzeepaardje komt ook het langsnuitzeepaardje *Hippocampus guttulatus* in de Noordzee voor. Deze langsnuitjes hebben, zoals de naam al impliceert, een iets langere zuignoot. In de oude 'vissenbijbel' (*De vissen van Nederland*) van Nijssen en De Groot uit 1987 wordt het langsnuitzeepaardje nog alleen als dwaalgast vermeld, met daarbij de opmerking: 'De exemplaren die in de Noordzee worden aangetroffen, zijn door stromingen uit zuidelijke streken meegevoerd'.

De kortsnuit kwam hier destijds nog helemaal niet voor, die leefde vooral in de Middellandse Zee en rond de Canarische Eilanden. Dat is nu wel anders; de duikers troffen bij het opruimen duizenden jonge kortsnuitjes aan. Het is een gevolg van de opwarming van het zeewater, effect van de klimaatverandering die veel mediterrane soorten onze kant op doet migreren.

In 2007 werden enkele kolonies zich voortplantende kortsnuitjes aangetroffen in het estuarium van de Theems, bij Londen. Nu zijn ze zich klaarblijkelijk ook in onze contreien aan het vestigen. Dat ze juist bij ophopingen van oude visnetten worden gevonden, wekt geen verbazing. Zeepaardjes hebben een opkrullende grijpstaart om zich mee aan zeegras of rondrijvend zeewier vast te hechten. Of een wattenstaafje. Een op de zeebodem terecht gekomen visnet biedt diezelfde mogelijkheid. Dat zou natuurlijk geen reden moeten zijn om maar overal oude visnetten te laten slingeren.

Jelle Reumer is paleontoloog

Camilla Dreef interview

Zondag vindt het Vogelfestival plaats in Nationaal Park Nieuw Land. Eén van de sprekers is ecooloog Camilla Dreef, die lepelaars, kluten en visdieven onderzoekt in het gebied.

'Het volgen van trekvogels leest als een roman'

tekst Louël de Jong
foto's Bram Petraeus
en Maarten Hotting

A

ls we de auto van boswachter Hans-Erik Kuypers uitstappen om de wetlands te bekijken, vliegen er twee zeearenden over. "Oh jongens wat een mazzel! Twee stuks, recht boven ons hoofd", zegt Kuypers enthousiast terwijl hij z'n verrekijker doorgeeft.

Camilla Dreef – ecooloog, ambassadeur van Vogelbescherming Nederland – heeft haar telescoop bij zich. Ze tuurt al naar boven, grapt: "Stiekem baal ik als er zeearenden zijn tijdens een interview. Die trekken alle aandacht. Mijn onderzoek naar lepelaars en kluten verdwijnt meteen op de achtergrond."

De enorme roofvogel met een spanwijdte van 230 centimeter is dan ook het icoon van Nationaal Park Nieuw Land (NP NL), het eerste door de mens gemaakte natuurpark ter wereld. Daartoe behoren de Oostvaardersplassen, waar we nu staan, de Lepelaarplassen, de Marker Wadden en een stuk van het Markermeer. De zeearend koos in 2006 dit gebied om neer te strijken én te broeden – wat sinds de middeleeuwen niet meer was gebeurd.

Imposant zijn ze zeker, maar dat

is ook de vos die we even later door de telescoop zien. Er zitten hier veel vossen en dat is niet zo gek met zoveel vogels. Het betekent royaal voedsel.

Jaarlijks strijken hier tienduizenden (trek)vogels neer om bij te tanken of een broedplek te vinden. De diversiteit wordt zichtbaar als we onze weg – alleen toegankelijk tijdens excursies met boswachters – langs natte graslanden, water en rietvelden vervolven. Voor de auto fladderen tientallen tapuiten op vanaf het half verharde pad, we zien bruine kiekendieven, buizerds, wilde eenden, grote zilverreigers en een witgatje. Dit is een paradijs voor vogels (en vele andere dieren), met weinig verstoring en voldoende voedsel. Elke soort heeft zijn eigen biotoop.

Samenhang

Veel vogelaars kiezen voor een studie biologie, bij Dreef (33) ging het anders. Zij werd vogelaar tijdens haar studie. Ze deed onderzoek naar lepelaars op Schiermonnikoog, zag tijdens veldwerk jagende velduilen en tuurde uren naar lepelaars in de kolonie: "Dat beviel, vogels bleken voor mij het levendigste stukje natuur."

Ze is bekend als ambassadeur van Vogelbescherming Nederland en als expert in het tv-programma *BinnensteBuiten*. Minder bekend is dat ze 90 procent van haar tijd besteedt aan vogelonderzoek. "Het is leuk een soortnaam op een vogel te plakken, nog leuker is te weten waarom hij ergens zit of waar hij vandaan komt. Vaak ben je heel lang aan het kijken. En hoe meer je kijkt, hoe meer je ziet. Je gaat steeds meer de samen-

Links: ecooloog Camilla Dreef: 'Het is leuk een soortnaam op een vogel te plakken, nog leuker is te weten waarom hij ergens zit of waar hij vandaan komt'. Onder: een gezenderde lepelaar in de Oostvaardersplassen.

'Als ecooloog weet je dat je nooit alle antwoorden zult krijgen'

hang tussen alles zien. En je wordt verrast: mijn dag was helemaal goed toen ik een kluut eens een visje zag vangen, terwijl dat niet zijn voor-naamste prooi is."

De lepelaars, kluten en visdieven waarnaar ze momenteel onderzoek doet zijn talrijk in NPWL. De laatste twee waren pionierssoorten: als eerste ontdekten die de Marker Wadden, toen bulldozers het laatste graafwerk deden en de opgespoten eilandjes nog onbegroeid waren. Sinds 2018 monitort ze het gebied, samen met mede-onderzoeker en ecooloog Jan van der Winden en een team vrijwilligers. Bijna elk weekend is ze te vinden op de Marker Wadden, met glinstering in de ogen noemt ze de eilandengroep haar tweede thuis.

Vogelfestival

Zondag 17 september met onder andere lezingen van Camilla Dreef, Arjan Dwarshuis (bekend van de documentaire *Arjan's Big Year*, waarvoor hij de wereld rondtrok om zoveel mogelijk vogelsoorten in één jaar te spotten) en natuurfilmer Ruben Smit. Ook zijn er excursies.

Buitencentrum Oostvaardersplassen (Kitsweg 1, Lelystad), nationaalparknieuwland.nl

Ook is ze veel in de Oostvaardersplassen. Onder meer voor de markante lepelaar, in de lucht te herkennen als grote witte vogel met lange, uitgestoken nek en lepelvormige snavel. "Kijk daar, twee stuks!", zegt ze midden in een zin. We zitten in-tussen op het terras van Buitencentrum Oostvaardersplassen, waar zondag het Vogelfestival wordt gehouden.

Stukjes van een grote puzzel

Ze lacht: "Sorry, je hebt 95 procent van mijn aandacht. Meer is altijd lastig voor een vogelaar, we houden altijd de omgeving in de gaten. Nederland is veruit het belangrijkste land in Noordwest-Europa voor de lepelaar. Met de Marker Wadden is er veel nieuw, potentieel voedselgebied bijgekomen. Lepelaars broeden op waddeneilanden en op het vasteland. Daar blijken ze goed in het vinden van veilige plekken waar vossen niet bij kunnen, zoals in bomen en op eilandjes. Momenteel is er een kolonie op een dam in Bataviahaven in Lelystad, een aparte plek voor lepelaars. Mogelijk is de ligging, centraal in Nieuw Land, juist perfect om goede voedselgebieden te bereiken."

Ze doet haar onderzoek in opdracht van Natuurmonumenten: "We verzamelen stukjes van een grote puzzel. Door enkele vogels te volgen met GPS-zenders krijgen we goed in beeld hoe deze soorten Nationaal Park Nieuw Land benutten. Hoe reageren ze op nieuwe plekken zoals de Marker Wadden? Hoe reageren ze op ingrepen zoals de aanleg van een vismigratieroute in de Oostvaardersplassen? Waar zoeken ze hun voedsel?"

Geregeld ziet ze groepjes lepe-

laars en kluten pendelen tussen verschillende gebieden. Dat is meteen waarom dit onderzoek zo bijzonder is: het gaat niet om één gebied. Er wordt gekeken naar een systeem. Juist de verbinding tussen de gebieden is cruciaal. Ook kijken ze, met camera's op nesten, hoe het lukt om jongen groot te brengen.

Haar lezing zal vooral gaan over het zenderonderzoek. Volgens Dreef smult het publiek van individuele avonturen van vogels, die lezen als een roman. Zoals gezenderde lepelaar André, die vroeg terugkwam uit Zuid-Europa, waar hij overwinterde, en lepelaar David die pas een maand later in ons luchtruim arriveerde uit het warme West-Afrika.

Het gebruik van de minuscule zendertjes betekent niet dat alles meteen gesneden koek is en wordt opgehelderd. Dreef: "Als ecooloog ben je altijd bezig met de samenhang van dingen, en tegelijk weet je dat je nooit alle antwoorden zult krijgen."

Beter beschermd

Toch zijn er straks wel degelijk antwoorden. Ze is de laatste gegevens aan het verzamelen en uitwerken. Verschillende onderzoeken worden aan elkaar gekoppeld. Met de conclusies kunnen de vogels straks beter worden beschermd, hun leefgebied beter ingericht. "Alle vogelonderzoek komt ten goede aan het beheer", benadrukt Kuypers.

Binnenkort komt het land waar we eerder met de auto doorheen reden (deels) onder water te staan. Het hogere waterpeil zal vanuit de lucht onmiddellijk worden gezien. Vogels zullen er massaal neerstrijken. Om voedsel te zoeken en zich op te vetten voor de grote trek.

